

УДК 378:37.091.12.011.3 – 051:78

Дорошенко Тетяна

ORCID 0000-0002-8751-421X

ResearcherID JFJ-8766-2023

Scopus Author ID 57203247942

Доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри мистецьких дисциплін,
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
(м. Чернігів, Україна) E-mail: tatjanadoroshenko25@gmail.com

ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ-МУЗИКАНТІВ

Мета роботи – актуалізація проблеми формування ціннісних орієнтацій майбутніх педагогів-музикантів, аналіз сутності та висвітлення логіко-сислової структури ключових понять.

Методологія. У статті використано теоретичні методи: аналіз наукової літератури, синтез, систематизація, узагальнення з метою обґрунтування важливості формування ціннісних орієнтацій майбутніх педагогів-музикантів, окреслення логіко-сислової структури ключових понять.

Наукова новизна полягає в актуалізації аксіологічної складової професійної підготовки майбутніх педагогів-музикантів, уточнення сутності ключових понять.

Висновки. Проведений теоретичний аналіз засвідчив, що система цінностей та ціннісних орієнтацій знайшла відображення в дослідженнях учених-філософів, соціологів, психологів, музикознавців, педагогів. Посилення інтересу до аксіологічної складової фахової підготовки майбутніх педагогів-музикантів, відсутність системних досліджень у цій сфері, виявлення суперечності між потребою суспільства у фахівцях, здатних до трансляції високих цінностей мистецтва, і недооцінкою ціннісного спрямування методичних аспектів фахової музичної освіти актуалізували проблему формування ціннісних орієнтацій майбутніх педагогів-музикантів.

Вивчення специфіки діяльності педагога-музиканта, усвідомлення сутності понять «цінності», «ціннісні орієнтації» дозволило визначити цінностями професійної діяльності майбутніх педагогів-музикантів професійно-педагогічні та музично-виконавські цінності й запропонувати власне розуміння ціннісних орієнтацій майбутнього педагога-музиканта як важливих компонентів особистості, що характеризують її ставлення до професійно-педагогічних, музично-виконавських цінностей та забезпечують ефективну професійну діяльність.

Перспективним напрямом подальшого дослідження зазначеної проблеми вбачаємо у розробці та обґрунтуванні моделі формування ціннісних орієнтацій майбутніх педагогів-музикантів.

Ключові слова: цінності, ціннісні орієнтації, формування, майбутні педагоги-музиканти, художня взаємодія.

Постановка проблеми дослідження. Сучасний розвиток освіти, зокрема музично-педагогічної, акцентує увагу на формування ціннісних орієнтацій майбутніх фахівців у процесі музично-освітньої діяльності та активної художньої взаємодії учасників освітнього процесу, набуття комплексу професійних, у тому числі виконавських, педагогічних компетентностей, розвиток особистісних якостей, здатності до професійної художньо-творчої самореалізації особистості.

Змістом мистецько-педагогічної освіти є спрямована на загальний і художній розвиток особистості система педагогічно адаптованих художньо-практичних умінь, навичок, знань, досвіду творчої й педагогічної діяльності, ціннісного ставлення як до мистецтва, художньої культури у всьому розмаїтті її проявів, так і до критично-аналітичного осягнення результатів власної педагогічної діяльності.

Спрямованість світоглядних настанов, переконань, ціннісних орієнтацій майбутніх педагогів-музикантів, що розцінюються як своєрідні регулятори їхньої професійної діяльності, як чинники впливу на формування свідомості, є важливою умовою щодо виконання ними суспільної ролі.

У зв'язку із цим процес підготовки майбутніх фахівців актуалізує залучення їх до духовних і матеріальних цінностей суспільства, традицій і культури через власну активність. Тільки той педагог-музикант, у якого сформовано ціннісні орієнтації у сфері мистецтва, педагогіки, виконавської діяльності, зможе на високому рівні здійснювати професійну діяльність.

Актуальність зазначених завдань визначена основними положеннями, сформульованими у Законах України «Про вищу освіту» (2014), «Про освіту» (2017), «Концепції розвитку педагогічної

освіти» (2018), Стандартах вищої освіти України за мистецько-педагогічними спеціальностями та інших державних актах і нормативних документах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Система цінностей завжди була предметом дослідження науковців, починаючи із всесвітньо відомих вчених-філософів (Аристотель, Г.-І. Гадамер, О. Кант, Ж.-П. Сартр, К. Ясперс та ін.). Серед українських науковців до цієї проблеми зверталися В. Андрущенко, І. Бех, М. Боришевський, О. Висоцька, С. Квіт, П. Кононенко, М. Марчук, М. Романенко, О. Сухомлинська, В. Шохін та ін..

Цінність, як науковий термін, був започаткований Аристотелем (60-ті рр. XIX ст.). Цінності – це властивості буття, які створює людина або які мають певне відношення до неї, це те, що може цінувати людина, що є для неї значущим і важливим. Цінності вивчає спеціальна галузь науки «аксіологія» – це філософське дослідження природи цінностей.

Філософи торкалися проблеми осмислення соціальної значущості цінностей, виявлення їхньої типологізації та ієрархії. Зарубіжні філософи утверджують думку про те, що людина поза аксіологічної сфери буття, що пов'язана з освітнім процесом, втрачає свій сенс.

У роботах соціологічного напрямку вчені приділяють увагу виявленню ціннісних пріоритетів молоді, дослідженню мотивації і ставлення до соціальних проблем, аналізу динаміки змін життєвих цінностей у молодого покоління.

У розробленні проблеми цінностей суттєвий внесок зроблено психологами, які розглядають цінності як важливий ресурс розвитку особистості, становлення її професійних якостей, успішної самореалізації у житті, а психологічний аспект ціннісних орієнтацій – як важливий компонент спрямованості особистості (І. Бех, М. Боришевський, А. Брудний та ін.).

Проблема ціннісних орієнтацій знайшла відображення у системі особистісно-професійного становлення майбутніх фахівців у сфері мистецтва й педагогіки.

Музикознавчі дослідження та дослідження з естетики торкаються різних аспектів проблеми цінностей, зокрема трансформації традиційних ціннісних орієнтацій у зв'язку з появою нових художніх стилів, жанрів, напрямів мистецтва, питань природи мистецьких цінностей тощо. Вчені, що досліджують цей напрям, виступають за дотримання позиції збереження і формування в сучасній молоді естетичних ціннісних настанов (М. Давидов, О. Козаренко, Н. Коломієць, Л. Тарапата-Більченко та ін.).

У гуманістичних орієнтирах сучасної педагогіки окреслено дослідження аксіологічних проблем. Категорія цінності стала об'єктом наукового пошуку таких учених, як С. Єрмакова, А. Закірова, А. Кир'якова та ін. Учені спрямовують свої зусилля на з'ясування аксіологічних домінант освітнього процесу, пошуки методів корекції ціннісних орієнтацій молоді (Н. Ткачова, А. Ярошенко та ін.).

Проблемам модернізації фахової освіти педагогів-музикантів, пошуку сучасних методичних підходів до музичного навчання присвячено роботи учених (М. Демір, В. Дряпіка, Т. Кремешна, І. Левицька, А. Линенко, Д. Лісун, О. Олексюк, М. Петренко, В. Ревенчук та ін.), в яких акцентовано увагу на питаннях удосконалення музично-виконавських умінь студентів у процесі інструментальної підготовки, що є важливим компонентом формування у них професійної компетентності.

Нові орієнтири в підготовці фахівців мистецьких спеціальностей висувають до низки актуальних проблем формування ціннісних орієнтацій майбутніх педагогів-музикантів. Зокрема, потребують вирішення питання опанування цінностей музичної культури, актуалізації ціннісних домінант музичного мистецтва, виконавської діяльності та відповідного музичного репертуару, ціннісної художньої взаємодії викладача та студента у процесі проведення занять.

До того ж, посилення інтересу до аксіологічної складової фахової підготовки майбутніх педагогів-музикантів викликано суперечністю між потребою суспільства у фахівцях, здатних до трансляції високих цінностей мистецтва в середовищі суб'єктів навчання, і недооцінкою ціннісного спрямування методичних аспектів фахової музичної освіти.

Інтерес учених до зазначеної проблеми, її актуальність, відсутність системних наукових розвідок у цьому напрямку зумовлюють потребу в її подальшому дослідженні.

Мета роботи – актуалізація проблеми формування ціннісних орієнтацій майбутніх педагогів-музикантів, аналіз сутності та висвітлення логіко-сміслової структури ключових понять.

Методологія. У статті використано теоретичні методи: аналіз наукової літератури, синтез, систематизація, узагальнення з метою обґрунтування важливості формування ціннісних орієнтацій майбутніх педагогів-музикантів, окреслення логіко-сміслової структури ключових понять.

Виклад основного матеріалу дослідження. У системі компетентісно зорієнтованої підготовки майбутніх фахівців мистецько-педагогічних спеціальностей особливого значення набуває аксіологічна складова, яка включає формування системи цінностей і ціннісних орієнтацій.

Проблема цінностей є предметом дослідження різних наук і широко представлена в роботах як вітчизняних, так і зарубіжних учених. Цінності розглядаються як ідеал, еталон оцінки для людини; як утворення, що задовольняє потребу; як спрямованість на поведінку тощо.

Освітні цінності особистості досліджували І. Бех, І. Зязюн, В. Луговой, Ю. Пелех, О. Савченко, Л. Хоружа та інші.

Аналізуючи різні підходи до з'ясування сутності поняття «цінності», можна визначити їх як стійкі переконання людини, джерело мотивації її діяльності. Цінності визначають смисл життя людини, у тому числі й професійного.

Підготовка майбутніх педагогів-музикантів актуалізує процеси залучення їх до духовних і матеріальних цінностей суспільства, традицій і культури через власну активність особистості.

Цікавою, на наш погляд, є думка вченої О. Отич на проблему цінностей і ціннісних орієнтацій. Науковець вважає, що ціннісний потенціал студента формується відповідно до цінностей суспільства та освітніх систем і охоплює гуманістичні цінності, що розкривають гуманістичну спрямованість особистості педагога; педагогічні цінності, які створюють основу для досягнення педагогічної майстерності та постійного професійного самовдосконалення; цінності творчості, які впливають на творчу активність педагога і учнів; естетичні цінності, які сприяють досягненню високої естетики професійно-педагогічної діяльності і перетворюють її на педагогічне мистецтво [2, 7].

У класифікації умовно виділяють духовні, соціальні, матеріальні цінності. Цінності завжди розглядають у зв'язку з людиною, якій властиве ціннісне сприйняття світу, наявність власної думки до всього, що відбувається у житті, а також з її професійною діяльністю.

Цінностями професійної діяльності майбутніх педагогів-музикантів є *професійно-педагогічні та музично-виконавські цінності*. Значний вплив на їх формування мають соціокультурні умови суспільства, вплив засобів масової комунікації, врахування особливостей студентського віку, інтереси, смаки, вподобання студентів, їхні особистісні якості.

Розвиток професійно-педагогічних цінностей, від яких залежить успішна музично-педагогічна кар'єра, відбувається у процесі вирішального етапу навчання за спеціальністю. У період навчання майбутні фахівці набувають необхідних знань, умінь, навичок, цінностей, компетентностей, особистісних якостей, які в процесі інтеграції створюють готовність до професійної діяльності.

Досліджуючи проблему формування професійно-ціннісних орієнтацій, О. Плохотнюк зазначає, що музично-виконавська діяльність студентів, яка передбачає використання найкращих зразків різних видів і жанрів світового та національного музичного мистецтва, постійне вдосконалення музично-виконавської майстерності та інтерпретації творів, включення майбутніх фахівців у концертну практику [3], сприяє розвитку музично-виконавських цінностей.

На основі системи цінностей формуються ціннісні орієнтації, що є найважливішим компонентом у структурі особистості, який виконує функцію організації й регулювання будь-якої діяльності. Ціннісні орієнтації є свого роду індикатором усвідомлення людиною навколишньої дійсності в результаті взаємодії суспільного та індивідуального в особі.

Зазначимо, що розвиток музично-педагогічної думки відбувався з орієнтиром на гуманістичну психологію, зокрема на позицію Г. Олпорта, відповідно до якої «самість» проголошується основною категорією теорії особистості. Самість трактується як модель системи цінностей власного «Я». Тому ціннісні орієнтації характеризуються як такі, що мають суб'єктивний характер, відображають духовний світ конкретної людини, її життєвий досвід. За ціннісними орієнтаціями можна визначити устремління, мотивацію, спрямованість інтересів, уподобань особистості.

Як зазначають учені К. Кушнір та Ю. Розпугана, мотивація дає відповідь на питання чому людина діє певним чином на відміну від ціннісних орієнтацій, які висвітлюють те, заради чого вона діє, чому присвячує свою діяльність [1, 325].

Ціннісні орієнтації відображають зміст, сутність й особливості професійної діяльності, регулюють поведінку особистості в певному виді діяльності. Серед провідних функцій ціннісних орієнтацій О. Плохотнюк визначає пізнавальну, розвивальну, спонукальну, оцінну, регулятивну, соціалізуючу, прогностичну [3].

Усвідомлюючи сутність поняття «ціннісні орієнтації» та враховуючи особливості професійної діяльності педагогів-музикантів, визначаємо поняття «ціннісні орієнтації майбутнього педагога-музиканта як важливі компоненти його особистості, що характеризують ставлення до професійно-педагогічних, музично-виконавських цінностей і забезпечують ефективну професійну діяльність.

Формування ціннісних орієнтацій майбутніх педагогів-музикантів розглядаємо як організований педагогічний процес, що передбачає створення відповідної системи та педагогічних умов, серед яких важливими є актуалізація аксіологічного потенціалу мистецтва, мотивування студентів до ціннісного осягнення мистецтва, організація художньої взаємодії учасників освітнього процесу, створення інноваційного музично-освітнього середовища, зміст та організація освітнього процесу, спрямованого на актуалізацію професійно-педагогічних та музично-виконавських цінностей.

Висновки. Таким чином, проведений теоретичний аналіз засвідчив, що система цінностей та ціннісних орієнтацій знайшла відображення в дослідженнях учених-філософів, соціологів, психологів, музикознавців, педагогів. Посилення інтересу до аксіологічної складової фахової підготовки майбутніх педагогів-музикантів, відсутність системних досліджень у цій сфері, виявлення суперечності між потребою суспільства у фахівцях, здатних до трансляції високих цінностей мистецтва, і недооцінкою ціннісного спрямування методичних аспектів фахової музичної освіти актуалізували проблему формування ціннісних орієнтацій майбутніх педагогів-музикантів.

Вивчення специфіки діяльності педагога-музиканта, усвідомлення сутності понять «цінності», «ціннісні орієнтації» дозволило визначити цінностями професійної діяльності майбутніх педагогів-музикантів професійно-педагогічні та музично-виконавські цінності й запропонувати власне розуміння ціннісних орієнтацій майбутнього педагога-музиканта як важливих компонентів особистості, що характеризують її ставлення до професійно-педагогічних, музично-виконавських цінностей та забезпечують ефективну професійну діяльність.

Перспективним напрямом подальшого дослідження зазначеної проблеми вбачаємо у розробці та обґрунтуванні моделі формування ціннісних орієнтацій майбутніх педагогів-музикантів.

References

1. Кушнір К. В., Розпутана Ю. Г. Формування ціннісних орієнтацій школярів засобами музичного мистецтва. *Молодий вчений. Серія: Педагогічні науки*. 2018. Вип. № 8 (60). С. 324-327.
Kushnir, K. V., & Rozputana, Yu. H. (2018). Formuvannia tsinnisnykh oriientatsii shkolariv zasobamy muzychnoho mystetstva [Formation of value orientations in school children by means of music]. *Molodyi vchenyi Seriya: Pedagogichni nauky – Young researcher. Series: Pedagogical sciences*. Vyp. № 8 (60). 324-327. [in Ukrainian].
2. Отич О. М. Аксиосфера гуманістичної педагогіки. URL: <https://docplayer.net/201236522-Aksiosfera-gumanistichnoyi-pedagogiki.html> (дата звернення: 02.05.2024).
Otych, O. M. Aksiosfera humanistychnoi pedahohiky [Axiology area of humanistic pedagogy]. Retrieved from: <https://docplayer.net/201236522-Aksiosfera-gumanistichnoyi-pedagogiki.html> [in Ukrainian].
3. Плохотнюк О. С. Формування професійно ціннісних орієнтацій студентів мистецько-педагогічних спеціальностей у процесі музично-виконавської діяльності: дис. кандидата пед. наук: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Луганськ, 2009. 244 с.
Plokhotniuk, O. S. (2009). Formuvannia profesiino tsinnisnykh oriientatsii studentiv mystetsko-pedahohichnykh spetsialnostei u protsesi muzychno-vykonavskoi diialnosti [Formation of professional value orientations in students of artistic and pedagogical specialties in the process of music and performance work]. *Candidate thesis*. Luhansk. 244. [in Ukrainian].

Doroshenko T.

ORCID 0000-0002-8751-421X

ResearcherID JFJ-8766-2023

Scopus Author ID 57203247942

Doctor of Pedagogical Sciences (Ed. D.),

Professor at the Department of Arts Disciplines,

T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium»
(Chernihiv, Ukraine) E-mail: tatjanadoroshenko25@gmail.com

FORMATION OF VALUE ORIENTATIONS IN PRESERVICE MUSIC TEACHERS

The purpose of the article is to update the issue of value orientation formation in preservice music teachers, analyse the essence, and cover the logical and semantical structure of the key research concepts.

Methodology. The article uses the theoretical methods: analysis of scientific literature, synthesis, systematization, and generalisation in order to determine the importance of value orientation formation in preservice music teachers, and the description of logical and semantical structure of the key research concepts.

Scientific novelty is that to update the value of axiological component of preservice music teachers' professional training, and clarify the essence of the key research concepts.

Conclusions. The conducted theoretical analysis confirmed that the system of values and value orientations has been reflected in research of scientists, philosophers, sociologists, psychologists, musicologist, and teachers. The increasing interest in the axiological component of preservice music teachers' professional training, the lack of systematic research in this area, the identifying of the contradiction between society's need for specialists having high artistic values, and the underestimation of the value orientation in methodological aspects of professional music education updated the problem of value orientation formation in preservice music teachers.

The study of music teacher's specific work and the awareness of the concept essence «values» and «value orientations» made it possible to determine the professional and pedagogical, music and performance values as the professional values of preservice music teachers and offer author's personal view on the value orientations of the preservice music teachers as important components of a personality, characterising his or her attitude to professional and pedagogical, music and performance values and ensuring the effective professional activity.

We suppose the identification and substantiation of the model for the formation of the value orientation in preservice music teachers as a prospect for future research.

Keywords: values, value orientations, formation, preservice music teachers, artistic interaction.

Стаття надійшла до редакції 02.04.2024 р.

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор **Торубара О. М.**